bilis, &c. infirmos. Arnobius invitari *cœlum* dicit ad laudandum Christum, quia ascendit; *terram*, quia reiurrexit; *mare*, quia pedibus illius ambulavit: præterea Sion, ideſt, Ecclesiam, quia ædificabit eam non habentem maculam, neque rugam; civitates Judææ animas Apostolorum, quæ inhabitantur abeo, & his hæreditatem, primam acquisivit illas: item semen servorum Christi, quique diligunt nomen ejus, possidendos ab iisdem Apostolis, vicissimque possessuros istos doctrinam eorum, atque habitaturos in eadem doctrina, & fide, nec non in Ecclesia.

Cœli, & terra.) Paraphrastes, *Angeli cœlorum, & habitatores terræ.*

Mare.) Non satis commode infernus, & habitatores ejus per *mare* intelliguntur. Nec sanè dæmones damnisque laudant Deum: sed contremiscunt, ac blasphemant. Error Origenis est post judicium omnes etiam dæmones conlecturos salutem. De hoc alias.

Et omnia reptilia in eis.) Hilarius, & Augustinus, *& omnia repentia in eis.* In Complutensibus, Regiisque bibliis, *in eo*: quia Græcè habetur, ἐν αὐτῷ. Sed in emendatis Græcis codicibus est, ἐν αὐτοῖς: quam lectionem adiciebit Agellius Aquilæ, & Symmachi. *Maria* Hebraicè hoc loco pluraliter dicuntur ימים *iammim*: Græcè θαλασσα in singulari. Unde pronomen singulare congruit eidem numero: plurale nomini singulari collectivæ sumto. Vel *omnia reptilia in eis*, seu omne repens רומש כל *chol romes* denotat, quæ in mari inventut, ac in terra. Hieronymus vertit, *& omnia, quæ moventur in eis*: Felix, *omne, quod movetur in eis*, est רמס *ramas*, non tantùm *repere*; ac *reptare*, vel *calcare*, sed etiam *ambulare*, & *moveri*. In Genesi *a* omne animal, *quod movetur super terram*, illatum in arcam, Græcè declaratur, per ἐρπετὰ ἕρποντα ἐπὶ τῆς γῆς. Hebraicè per שרץ *remes*: item, *omnis caro, quæ movetur super terram*, explicatur eodem Hebræo participio, & Græco κινούμενον. Motus physicus non convenit propriè cœli incolis Angelis; nec astra per se moventur, sed cum suis orbibus. Tamen si placet *reptandi* verbum, & *reptilium* nomen, per catachresim, licet durioremi, non solum ad terram & mare, ideſt, ad animantia æquatilia, & terrea, etiam ad homines transferre, ied ad Angelos quoque & astra, nullum hinc incommodum est. Occurrunt incommodo, si quod est ex dicta catechresi, alia duo Psalteria, & Cassiodorus, legendo, *& omnia quæ in eis sunt*, sicut extat in aliis Psalmis *b* Beda in commentario indicat in eamdem lectionem, dum per participium, ait, *entia in eis*, vetum exponit de his, quæ sunt in terra, & mari. Apollinarius de solo mari piscibusque ipsius, explanat.

κἀτὰ ἀκεφαλίαν & κατὰ τὰ ἐλάχιστα θαλάσσης.
Mare immensum, & quatumque nutrit marit.

Notat Euthymius impropriè de piscibus usurpatum nomen τῶν ἑρπετῶν, *reptilium*, aut *repentium*: fortassis autem ob eorum multitudinem. De his alibi *c*: *illic*, ideſt, in mari, *reptilia, quorum non est numerus*. In eodem libro Genesis *d*, *reptile animæ viventis* ab aquis productum appellatur nomine Græco numeri πλῆθος ἑρπετῶν, sed Hebræo singulari שרץ *sceretz*, quod proprie sonat *scaturitionem in magna copia per modum ebullitionis, eructationis, micationis*. Dicitur non tolùm de productione piscium, sed ranarum *f*, & verbum שרץ *sciarats*, de repentibus in terra *g*: & de hominibus numero magno nascentibus *h*. Adhuc in Genesi *i*, reptilium bus, quæ terra produxit, & Græcè, ἑρπετὰ τῆς γῆς, nominantur, assignatur vocabulum רמש *remes*, ex eodem verbo, cujus hoc loco est רמש *remes*; & ut ibi distinguuntur à jumentis, bestiisque terræ, figuificat, quæ propriè non gradiuntur, sed repunt, vel saltitant. Atqui, ut antea dixi, *reptilia in eis*, vel loli pisces sunt in maribus, five aquis, & in terra etiam: vel quidquid & in his, & præterea movetur in cœlo aereo, ut aves: tùm ætereo, ut astra, orbisque eorum, tùm Angeli, qui moveri possunt illic, aut illinc ad nos descendere, & per elementa quoque morum suum locum exercere. Fuit hic semel explicandus locus accuratius, ob similes alios, qui occurrere possunt.

Vers.36.) Quoniam Deus salvam faciet Sion: & ædificabuntur Civitates Juda.

Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam:

Vers.37.) Et semen servorum ejus possidebit eam, & qui diligunt nomen ejus, habitabunt in ea.

GAudete tecum Deumque collaudare homines, ac insensibiles etiam Creaturas docet debere, propter istam caudam, five Prophetæ ipse, five Christus: quoniam salus, quam operatus est Christus, pertinebit ad plurimos. Nam spiritualis longè melior terrena Sion, ideſt, Gentium Catholica Ecclesia, & ampliores civitatibus Judææ materialibus, Ecclesiæ particulares, post hostes & adversarios omnes devictos, tùm dæmones, tùm homines, à communi vindice salutis instauratbuntur: & à fidelibus Christi, ac Dei servis & amicis, eorumque prole ac progenie, jure perpetuo quasi hæreditario & pacifico incolentur, atque possidebuntur, donec veniat consummatio sæculi, & in cœlestem illam Civitatem, nulli obnoxiam injuriæ, incommodo, vicissitudini, transferantur. Posset præterea laudis, & gratiarum actionis suppeditata Genium Ecclesiæ intelligi materia, quoniam tandem, tardè licet, velut postliminio, Judæorum natio deserta, salutem consequetur, ejusque *reliquiæ salvæ fiant* k, & varia ex iisdem Ecclesiæ construentur, requiescent *super thoracem suum*), ut non sint amplius in terra Christianorum, tamquam in aliena sub tributo; non vocabitur amplius Sion *specta*, nec *habens requirentem* m: revertetur *virgo Israel* (vera jam cultrix DEI, & Christi sponsa *n*) *ad civitates suas*, desinens esse filia *vana*: n: *reducetur in terram*, suam, *ædificabitur, & non destruetur*: non movebitur populus hic Dei iterum de loco suo, sed *plantabitur, & non evellatur amplius*; sniet hæreditatem paternam, non tam externam, quam fidei, ac pietatis, indignumque talium patrum semen, quorum imitabuntur vitam. & facti filii promissionis, æternam sine fine beatitudinis hæreditatem possidebunt, quæ est *Jerusalem*, non terrena ferviens cum filiis suis, sed *mater nostra* æterna, in cœlis *q*. Favet illi expositioni Augustinus in oratione contra Judæos *q*.

Quoniam Deus salvam faciet Sion.) Typus Ecclesiæ Sion expenmero est, ut prioribus quoque Psalmis vidimus. Habent hæc similitudinem cum his, quæ tunt in 101. *r Tu exurgens miseresbris Sion*, &c. *ædificavit Dominus Sion & videbitur in gloria sua*. Tale quoque illud ex Psalmo 50 *f benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri Jerusalem*. Repete ibidem dicta, legit Hilarius, *Dominus sal vivificavit*, multisque verbis efficaciter demonstrat sermonem hic non esse de materiali Sion, sed de mystica, præsertim de cœlesti, ubi juxta etymon Hebræi vocabuli, speculabimur Deum: & propter tantum bonum, ad quod adeo multi convocandi sint, meritò exigi hoc loco gratulationem cœli, terræ, maris, omnium Creaturarum; quum *super unius peccatoris pœnitentia* tantum in cœlis *gaudium sit Angelorum*: denique hoc titulum innuere Psalmi, *in finem, pro his, quæ immutabuntur*.

Et ædificabuntur civitates Juda.) Ecclesias & conventus Judæorum secundum ipiritum, qui confitebatur Deum in humilitate, intelligunt passim: Hugo Sion Romanam, ex cujus, inquit, salute pendet ædificatio aliarum: vel ordinem religiosum, de quibus cetera pie & acute ad finem usque Psalmi declarat: quæ non inutile erit legere. Si præterea lumatur *Sion* pro Ecclesia triumphante, cum Paulo *u*, dicitur salvari per novos ei scriptos quotidie cives, & ædificari civitates Judæ, restaurando, hac veluti tatione. Angelorum ruinas distinctorum secundum diversos ordines. Attingit hoc Ayguanus. Opinionem de materiali extructione, & fabrica, Hilarius absque intelligentia, utilitate, rei communis scientia, ratione natura, asserit esse, nec inopem dumtaxat, sed etiam impiam. Nulla etiam, inquit, in ædificandis laus est, quæ sint posteadestruenda, sed quo salutem & felicitatem (summa hæc verborum illius) homines consequantur per Christum pacificatorem, & reconciliatorem eorum, quæ in cœlis sunt, & in terra. Lege citatam Augustini contra Judæos orationem. Reprehendit Hieronymus etiam car-

carnalem intelligentiam istius, & similis in Esaia loci *a*, ubi scribitur, quòd *ædificabunt domos, & habitabunt, & plantabunt vineas*, &c. Argumentatur Hieronymus, quoniam de Sodoma quoque Ezechiel *b* vaticinatur, quod *restituetur in antiquum*. Idem ibi præterea dicitur de filiabus ejus, hoc est, de civitatibus, & villis ei subjectis: item de Samaria. Subdit Sanctus Doctor, *ædificia* lumenda, vel de virtutibus, vel de *diversis mansionibus apud Patrem c*: ac talem domum censeri ædificatam *supra petram d*. Videtur autem Ezechiel per Sodomam Samariamque restaurandas, innuisse Gentilium Ecclesiam prius constituendam, quàm ex Judæis, ut non fiat *salvus omnis Israel, donec intret plenitudo Gentium e*; non introducatur veluti per vim frater natu major quàm prodigus minor *f*; non introeat, quamvis præcurrens ante Petrum, Joan. 20. *g*; sint *novissimi primi*, & contra *h*, ad æmulationem adducantur Judæi *in non gentem i*; hoc quidem, quando vocabuntur, quos ne gentis quidem nomine dignabantur. Civitates item istas, ut & Sion, atque Jerusalem Origenes *k* censet esse cœlestes, & eas mansiones apud Patrem, de quibus ex Origene, ut opinor mutuatus, dicebat Hieronymus; illas præterea civitates, super quibus potestatem dat bene negotianti servo Dominus *l*. Conducunt huc, quæ alias *m* de Ecclesiastico usu diximus vocabulorum *ædificandi*, & *ædificationis*. *Ædificans Jerusalem Dominus, dispersiones Israelis congregabit* n: & quasi per præconem jubetur hoc indicio *o*: *dic civitatibus Juda: ecce Deus vester: ecce Dominus in fortitudine veniet, & brachium ejus dominabitur*, ut nimirum valide rejectis hostibus, ædificare ac integrare civitatum ædificia possit.

Et inhabitabunt ibi.) Hilarius, *in ea*: in Sion videlicet tamquam Metropolisibi etiam in aliis civitatibus Judæ. Nulla vero vis in compolito Latino verbo, quamvis Hugo & Ayguanus significari velint habitare in Ecclesia non solum numero, sed etiam merito. Hieronymus legit, *habitabunt*, quod præterea interpres in fine Psalmi posuit, licèt sint alia verba Hebræum, & Græcum: sed hoc non minus compositum, quàm quod hic extat, ideſt, κατοικήσουσι, & κατα κληρονομήσουσιν.

Et hæreditate acquirent eam.) Hilarius, *hæreditabunt terram*. Hieronymus, *possidebunt*. Psalterium Gallicanum, *hæreditabunt*. Simplicia verba sunt ירשו *jarescu*, & κληρονομήσουσι, absque nominis adjectione: & sæpe reddunt per Latinum *hæreditandi* p. Alibi docui, quo pacto res eadem, quæ sub meritum cadit, *hæreditas* tamen appelletur. Quod attinet ad Ecclesiam, indicatur continua orthodoxorum successio. *Hæreditas sancta nepotes eorum* q, &, quod statim hic subditur, *semen servorum Dei*. At iunt, qui *hæreditate possidere* velint *sanctuarium Dei* r, non hæreditate spiritus, & virtutis, sed carnis, & sanguinis, quos ponet Deus, *ut restant*: & *sicut stipulam ante faciem venti* s, ita ut fimiter, ac fixè possidere, & habitare non possint. Cœlestis beatitudo sola absolutum hæreditatis merctur nomen, quia sine periculo amittendi possidetur, non ficut ex res, quas hic habemus, etiamsi sit justitia & gratia, ut observat Bernardus *t*.

Et semen servorum ejus possidebit eam. Verbi Hebræum & Græcum iunt pluralia יזרעהו *jizchalu*, & κατάξουσιν, iume do videlicet nomen *seminis*, & זרע *zerahh*, & σπερμα collective, quos vocat *filios* בני *beno*, Taraphrastes. Augustinus, *obtinebunt*. Accipitur *semen* pro seminis fructu, & genitis ex semine. Valde id usitatum Hebræis, nonnumquam etiam Græci fructum redditum partu, & humanam propaginem prolemve vocant σπερμα, *semen servorum DEI* iunt ex DEI progenitati servis, Abraham, Isaac, & Jacob, & horum opera facientes, & ad illud unum semen pertinentes; qui benedixit Dominus. Iltis solis debetur seminis gratiæ fructus gloria. Quod verò attinet ad allegoriam de Ecclesia, opportune Hugo Cardinalis monet, ejus professionem atque administrationem tribui debere semini servorum Dei, qui Apostolorum imitentur fidem, & probitatem, ut non tantum, inquit, de nobilibus, nec tantùm de Romanis fiant Cardinales, aut Papa, sed tantùm de bonis cujuscumque generis, vel nationis: qui etiam, ut sequentibus dicitur verbis, diligant nomen Dei, exemplo Petri, à quo Dominus requisivit dilectionem, & amorem, quum ei agnos, & oves pascendis commendavit *u*.

Et qui diligunt nomen ejus.) Judæos in spiritu hæc magis exprimunt, ut observavit Hilarius, utrumque semen, ac filios Abrahæ, ut pietatis magis fit, non generis electio: quia præstet omnibus charitas Dei, quæ in Christo est: sicut Petrum nihil aliud, quàm utrum te amaret, interrogavit idem Christus, quod etiam paullo antè diximus.

Habitabunt in ea.) Hilarius, *inhabitabunt eam*. Id noto ne quis in lynonymis frustra discrimen requirat: etiamsi non eadem verba sint, Græcum & Hebræum, κατοικήσουσι, & וישבנו *iischenu*, in quibus non deesset nonnullum, ut ita dicam mysterium, si proprietatem exactè attenderem. *Non amo nimium diligentes* x, *& minutam diligentiam* y.

x Chrys. de Orat.
y idem in partit.

PSALMUS SEXAGESIMUS NONUS.

1 In finem, Psalmus David:
In rememorationem, quod salvum fecerit eum Dominus.
2 DEus in adjutorium meum intende: Domine ad adjuvandum me festina.
3 Confundantur, & revereantur, qui quærunt animam meam:
4 Avertantur retrorsum, & erubescant, qui volunt mihi mala:
Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi: Euge, Euge.
5 Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te, & dicant semper: Magnificetur Dominus: qui diligunt salutare tuum.
6 Ego verò egenus, & pauper sum: Deus adjuva me: Adjutor meus, & liberator meus es tu: Domine ne moreris.

Titulus & Argumentum.

*Vers.*1.) In finem, Psalmus David.
In rememorationem, quod salvum fecerit eum Dominus.

Nihil nos morantur primæ dictiones quatuor, quæ toties occurrerunt. Non omnes aut non modo eodem sunt in omnibus editionibus, tam illæ quàm sequentes. Hebraicè omittitur nomen Psalmi, nec non Græcè, ac Latinè in bibliis Complutensibus, & Regiis, & apud Nicephorum, Basilium, Theod. Quæ sequuntur post quatuor primas, testatur vel Basil. vel Theodor. non extitisse in aliquibus codicibus Græcis, nec in textu Hebræo, nec apud alios Interpretes, videlicet divertos à LXX. Nunc textus Hebræus habet לדוד *ledavidhe*, sicut & in titulo Psal. 37. ubi quem admodum & hic Græcè εἰς ἀνάμνησιν.

Ad juvandam memoriam valere hunc Psalmum significatur aut esse dignū, qui frequentetur propter accepta à Deo beneficia, illud maximè quod continetur consequentibus verbis, vel suggeratur veluti Deo, ut quemadmodum antea fecerit, juvare in post remum dignetur. Nil refert quòd in auferendi casu aliqui legant, *in rememoratione*, ut Hilarius & fere ceteri Latini. Aliud discrimen est, quia ex iisdem Latinis, multi habent vice pronominis, *eum*, pronomen, *me*, quod etiam Latinè, & Græcè biblia Complutensia, Regiaque, & Græcum, *te*, omnia biblia, atque Græci Enarratores. Hieronymus, Remigius, Haimo, Ayguanus, Bruno Carthusianus, & Herbipolensis, item Lyranus, Riekelius, Hugo, retinent, *eum*. Perinde est de se inprima vel in tertia loqui perso-

Hujus Psalmi usus.

na. Postremò *fecit*, & non, *fecerit*, legamus, parum interest; etiam plurium sit prior lectio. Græca, εἰς τὸ σῶσαί με Κύριε, possent reddi, *ut salvet me Dominus*, quia aoristus, prætentis temporis usum habet: & Basilius vel Theodoretus, denotari volunt orationem pro futura salute, auxilioque: quod inficiant etiam Euthymius, Nicephorus, Apollinarius. Hoc isto modo explicat, τὸν πάντα γνωστικὰ μυθήσιον περὶ Δαυὶδ ὅτι σῶσαί με δύναται, *omnia scientem commenefaciens, Deum David dixit, salva utique me Domine*. Latinos oportet sequi, quibus favet *rememoratio*, quæ de præteritis est, quamvis juvet illa, ut oratio instituatur pro futuris; nec necesse est (suspicari cum Jansenio legisse apud Græcos Interpretem nostrum, τὸ τοῦ σῶσαι. Arnobius ait ad præcedentis Psalmi verba, *salvum me fac*, titulum respicere, quasi gratias agat salvatus. Denique retineri titulus totus debet, quisquis ad Hebræa quidpiam adjecerit, majoris proculdubio auctoritatis nunc taltem, post Ecclesiæ approbationem, quàm simplex expositor, cui Lyranus & Rickelius eam additionem tribuunt. Auguſtinus tituli nulla fecit mentionem, quia fortassis nihil judicavit in eo notat; dignum. Omitto quod R. Efaias hoc loco affert לְהַזְכִּיר *lehazkir*, esse principium cujusdam noti Cantici, cujus concentu Psalmus hic modulatè canendus est. Agellio non assentior à LXX. positum in titulo id quod in Hebræo est initium Psalmi. Cur enim id fecissent, non assequor profectò rationem, qua suam illam conjecturam tueri nititur, & omnino novam opinationem. Vim certè ratio non habet ut nos ab aliis abstrahat, communique & recepta lectione, & si ea translatio facta esset, non essent usi verbo σῶσαι, sed βοηθῆσαι, quod ipse in veteris Vaticani codicis textu præmissum testatur. In titulo Chaldæo non moror *pro fasciculo thuris* לְבוּנְתָא עֲלָיְרִיר *bbalifsirir leuuncha*. Inuit fortassis orationem istam compendiosam quam generet David velut suavem fasciculum, quem tamquam *ignis meditatione* a incenderet, quum eam mente ac spiritu recitaret. Constat enim cum incenso orationem comparari, & in quodam alio Psalmo *b*, & in Apocalypsi *c*, nomen etiam *fasciculi* alludit ad rememorationem.

a Ps.38.4. Orationis cum incenso compar atio.
b Ps.140. 2.
c 5.8. 8.3.4. Argumentum.

Jam verò titulus hic indicat Argumentum. Redigit in memoriam veterem liberationem, vel ab Ablalone, ut placet Basilio, sive Theodoreto; vel à Saule, quum eos fugeret (utrumvis R. Kimhi asserit) vel ab alio gravi periculo scilicet quòd simili sit tunc usus oratione quam, quòd adeo utilis fuerit, memoriæ caussam in carnem retulerit, tum ut ad similem necessitatis articulum in promtu haberet, tum ut memoris gratique animi significationem ederet in conspectu liberatoris sui Dei, tùm, quod iidem Græci Patres affirmant, & Euthymius ac Nicephorus, ut præ manibus haberet quoties delicti reminiscceretur adversus Uriam commissi, atque tamquam potens carmen caneret contra dæmones, qui se in illud barathrum conjecerant, ne amplius sui dominarentur.

Latini explanatores pro maxima parte conveniunt, clamare sub Christi persona Prophetam ad Deum Patrem, cum commonefaciendo eorum quæ decreverit ab æterno per Filium suum facere pro Ecclesia, & electis, contra hostes ipsorum: ut propterea juvet liberetque se à gravi lucta, quam sit inituras cum illis.

Simile quid etiam asserunt de oratione Corporis Christi mystici, quod est Ecclesia, & nos ipsi, quibus dum in hac versamur vitæ militia, necessarium est assiduè implorare auxilium Dei, ut hostes quidem confusi tandem abeant, nos ex impensa nobis ope, obtentaque victoria, consequamur lætitiam.

Usus hujus Psalmi eum 63.67. & 70. quando.

Martyribus & Confessoribus Cassiodorus assignat hunc Psalmum: Auguſtinus, omnibus justis; Athanasius, in Epistola ad Marcellinum, utilem ait esse, cum 63. 67. & 70. Psalmis, cuilibet, quem terreant inimici, neque conquiescant, ab insidiis, omniaque machinentur in ejus perniciem, etiam si plurimi fuerint. De crebro usu primi versiculi dicam postea.

Totus hic Psalmus fere idem ca nitimis quinque tri gesimi nonæ versibus.

Quia verò totus Psalmus parum differt ab ultimis quinque trigesimi noni versibus, non erit hic nobis hærendum diutius, sed quæ præsenti sunt propria, solùm attingenda. Simile quiddam notavimus Psalmo quinquagesimo sexto de illo & de 117. & idem contigit primis versibus 30. & 70.

Vers. 2.) Deus in adjutorium meum intende: Domine ad adjuvandum me festina.

SI ex Psalmi trigesimi noni versu decimo quarto; *Complaceat tibi Domine ut eruas me, Domine ad adjuvandum me respice*, tollas primum verbum, quod est Hebraicè רְצֵה *retzfeh*, Græcè, εὐδόκησον, & pro יְהוָה *tehovah*, prioris loci, legas *Elohim*, quod est in isto; reliqua Hebræo termone nihil differunt: Græco autem ibi est, εὐδόκησον κύριε τοῦ ῥύσασθαί με, κύριε εἰς τὸ βοηθῆσαί μοι πρόσχες; hic, ὁ Θεὸς εἰς τὸν βοηθεῖν μοι πρόσχες, κύριε εἰς τὸ βοηθῆσαί μοι σπεῦσον. Hieronymus demto primo verbo, alterius Psalmi, & nomine *Domini* pro nomine *Dei*, transfert utrobique eodem modo, nisi quod priori loco, *ad adjuvandum me*, in hoc: *ut auxilieris mihi*. Placuit LXX. Interpretibus nonnihil variare: & pro רְצָה *retzfah*, ex priore Psalmo, usurpare πρόσχες, quasi legissent hic elementis simile רְאֵה *reth*, vide: *pro τοῦ ῥύσασθαί με, ut liberes seu eruas me*, nomen cum præpositione εἰς τὸν βοηθεῖν μοι; & pro πρόσχες quo erant usi in secundo membro alterius Psalmi, & in primo istius, adhibuerunt hic in fine verbum σπεῦσον, *festina*.

Deus.) Jam monui in Psalmo trigesimo nono, versu decimo quarto, vertisse Hieronymum, *Domine*; quia ibi est יְהוָה *Iehovah*; hic אֱלֹהִים *Elohim*, quæ tamen utrovis modo exponi possunt. Ibi etiam est κύριε, *Domine*; hic ὁ Θεός *Deus*. Nomina duo, *Domine Deus*, conjungunt Romanum Psalterium & Hilarium.

In adjutorium meum intende.) Idem Hilarius docet orari, ut is qui *potuit adjutorium super potentem* Christum, *intendat in* idem *adjutorium*. Opus habemus nos multo magis, quàm Christus, sempiterno, ut Auguſtinus loquitur, adjutorio in isto sæculo. Parum solida Brunonis Carthusiani notatio est, ut *intendere* sit intensum se in juvando gerere. *Adjutorium* quod Hugo dicit, uxor, quæ viro data est in hunc finem *e*, vel certè caro ipsa, contra quas oretur quatenus nocent, hoc versu DEUS; in tertio, contra Dæmones, qui quærunt animas: in quarto, contra inimicos apertos, qui volunt nobis mala: in quinto, contra fictos qui dicunt, *Euge Euge*, vel, ut in primo (supputando versus absque titulo) petatur donum Timoris: in secundo, Pietatis: in tertio, Scientiæ: in quarto, Fortitudinis: in quinto, Consilii: in texto, Intellectus: in septimo, Sapientiæ. Delectatus his Hugo. Dum abfit ineptia, & non præse ferat qui his utitur, aliud quàm accommodationem quamdam sensus, tolerari possunt: non autem si proferat velut ex litteralisensu, quod factitant ignari Scripturarum in sermonibus ad populum, non sine vel risu, vel stomacho.

d Ps.88.20. Opus habemus sempiternoin isto sæculo adjutorio. Parum solida Brunonis Carthusiani notatio.
e Gen.2.20. Hugonis interpretatio.

Distinctio Ayguani aptat.

Placet magis distinctio Ayguani de multiplici hominum genere, quibus adjutorium Deus præbet. Auctorem obvium consulat qui vult, disputantem præterea de illis qui DEI contemnant adjutorium, aut qui DEI adjutores sunt. Monet demum in genere aptari posse versus septem totidem extirpandis capitalibus vitiis.

Festina.) Agellius negat membrum secundum appositum à LXX. sed ab illis Interprete: atqui in textu Hebræo totum est: nec ab illis omissum credi debet, & aliquo modo rejectum in titulum; sicut priùs quoque monui. Denique Græci legunt ut partem textus, & si non diffitear apud Apollinarium extare interpretationem solius primi membri:

ὁρᾶτε κύριον σωτηρίαν τοῦ πιστεύειν ἀφωνῶν.
Immortalis, nostrum observa semper auxilium.

Sed contentus fuit semel dixisse, quod synonymè bis dicere poterat. Quomodo etiam ab Auguſtino & Hilario prætermissa est interpretatio membri ejusdem.

Verbum חִישָׁה *chufciah*, pro quo in Psalmo trigesimo nono f est πρόσχες, *& respice*, hic autem σπεῦσον, *& festina*, habet significationem utramque tùm *festinandi*, *& accurrendi cum strepitu*, ita ut exaudiatur ab aliis, tùm *sentiendi cum oblectatione*: quod facit qui intendit; & ut Psalmo 118. g vertitur τὸ ουκάλιν: *paratus sum*: & חֻשָׁה חִשָּׁה *chufciafciah*, atque חוּשָׁה *chufciafciah*, *festinationem diligentiamque*, significat. Quod festinatum urget David auxilium, Cajetanus ait vel priùs per re-

f Ps.69.14.

g *vers.* 6.

f Eccl.10.2.

velationem didicisse id esse præbiturum DEUM: vel A credo Amalarius *k*, & Strabo comparant usurpationem istam versiculi cum verbis, quæ recitabantur quando efferebatur Arca *l*; *Surge* in *Domine*, *& dissipentur inimici tui &c.* Id notavimus Psal. lexagesimo septimo *m*. Quod idem Strabo institutionem refert ad antiquos Patres intelligens proculdubio quæ dicuntur à citato Cassiano, non arbitror satis certum: quia generaliter adhibendum præcipit ad omnia: nec in tropario Græcorum, vel apud ullum alium scriptorem Græcum extat hujusmodi ritus ullum indicium. Hic in fine suggero quod aliàs notavi de prima Ecclesiastæ sententia frequentanda *o*, & alia quæ tantopere placuit Alexandro Severo; *quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris* p. Idem eodem jure meretur, ut Cassianum audiamus, noster iste versiculus. Placet Bonifacio VIII. hic versiculus pro Symbolo *q*.

Cassiodori de Cassiano testimonia, & circa eu cautio habenda.
b Cel.10.c. 20.

k De div. nomin. c.12.
l De reb. gest. c.25.
m Num.10.35
n vers.21.
o Chrys. Hom. in Rom. 10.5.
p Lamprid. in Severo. Versiculus hic pro symbolo Bonif. VIII.
q Cit. in voc.

Vers. 3.) Confundantur & revereantur qui quærunt animam meam.

IN Versu 15. eadem sunt prorsus Hebraicè, & Græcè, nisi quod pro ὑπραττόντων, imperativi modi, est optativi modi ὑπραττοίτων: & in utraque lingua, atque in Latina additur, *ut auferant eam*, & in tribus editionibus *simul*, post *revereantur*. Confusio & reverentia in utramque partem sumi possunt; sed potius in malam, & de persecutoribus Christi, Ecclesiæ, cujuscumque justi. Ut qui vitæ insidiantur, operiantur confusione, & pudore: cum persecutionibus ipsis, & mortibus proficere Christi Religionem & virtutem vel inviti deprehendent; certè saltem olim post suammet mortem, & in generali judicio, confundentur, inquit Hilarius, Christi animam quærendo, quem quum peremerint, scient eum vivere, quia Deus vitæ & resurrectionis est Dominus: dehinc (quod postea sequitur) avertentur nec occurrant cum sanctis *obviam Christo in nubibus* raptis. Postremò aversi, non in aliis quàm, retrorsum refurgentes, ultionisque judicio, in infima terræ, unde emerserant, revertentur. Imitatur Hieronymus Hilarium.

Ephes.4.4. Thess.4.17.

In bono sensu exemplum vindictæ affert Auguſtinus in Saulo confuso, & reverito, prostrato, erecto ad obediendum, qui inflammatus erat ad persequendum. Moraliter distinguit Ayguanus confusionem in vitiis, quando mens ipsa perturbatur, &, ut ita dicam, deordinatur formaliter propter vitia *r*, pro vitiis quum tamquam pena & effectus malus consequitur ex illis, contra vitia quum disquisent, & penitet peccatorem: primo & secundo modo prævideri hoc loco; tertio etiam optat. Ferri tamen desiderium potest in confusionem peccatoris secundam: ut conducit ad tertiam, & ad reverentiam, quatenus importat honorem quem defert offenso Deo peccator, timens pœnam. Vovet alibi *s* David fore ut *lingua ejus tota die meditetur justitiam Dei, cujus confusi & reveriti fuerint qui quærunt mala illi*. In genere Sapiens *t* tradit esse duplicem confusionem, quæ adducit peccatum, & quæ adducit gratiam gloriamque.

Moralis distinctio eo fusionis in vitiis.
r *all.* 9.7.
s Ps.70.24.
t Eccl.4.31

Revereantur.) Addunt *inimici mei*, Psalterium Romanum, & Cassiodorus:

Qui quærunt animam meam.) Dixi additum Psalmo 39. *u*, *ut auferant eam*. Ibi vero etiam docet: quod hoc idem monet loco Auguſtinus, bene ac male quæri Christi animam posse, & quæri Christum in alio *x* Psalmo, quòd non esset qui requireret animam ejus; eo loco doluisse se non quæri ad imitandum: hic gemere se quæri ad opprimendum. Postremo non male Hugo, ut etiam prius notavi, eos qui animam quærant, dæmones interpretatur, qui animæ præsertim optant interitum, ideòque, damnationem, & Leonis rugientis more quærunt quem hoc pacto devorent *y*.

u vers.15.
x Ps.141.5.
y 1.Pet.5.8.

Versiculi hujus recitatio quando.

Vers. 4.) Avertantur retrorsum, & erubescant, qui volunt mihi mala.
Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi: Euge, Euge.

EXtat prior istius pars hoc modo in vers. 15. Psalmo 39. posteriore parte. *Convertantur retrorsum, & re-*

verentur qui volunt mihi mala. Græca & Hebræa utriusque loci sunt eadem, nisi quod optati modi verba Græca ibi, quæ hic imperativi. Ad præcedentem versum tamquam unicum cum illo rejicit editio Hebræa & Græca istius versus omnes dictiones usque ad *mala*. Habet duplicem quoque sensum sententia hæc, sicut præcedens, bonum & malum, sed malus litteralior. Hoc & sequenti se versu Bernardus *a* armabat muniebatque contra malevolos laudatores, & benevolos, verum nimios. Jam vero exponebat precari se ut quicumque existimarent de ipso supra id quod videbant in ipso, aut audiebant aliquid ex ipso, averterentur, ideſt, à laudibus suis in quas ignari nimiè ferebantur, tæsilirent, & pedem repraherent, quandoque videlicet cognoscentes plenius, quem immoderatius laudabant, & consequenter erubescentes & errorem suum, vel amici deprehensam inutilitatem, & tam vilis & abjectus eis appareret, quatenus puderet eos talem ita laudasse, & sic desinerent jam indiscretè laudare.

a Epist.72. Contra laudatores malevolos, & bene volos, verum nimios, arma Bernardi.

Erubescant.) In Psalterio Gallicano, *confundantur*, quod priore jam versu positum fuerat, *qui volunt mihi* B *mala*, in Psalterio Romano, & apud Augustinum, & Hilarium, (saltem in hujus commentario) *qui cogitant*. Legerunt fortassis βουλόμενοι, non autem βουλεύονται: & ita ſe quoque legisse innuit Appollinarius in metaphrasi;

ἐπιφὼν ὠφελητὸς ὁ μὴ κακὰ βουλεύσασθαι.
Avertantur vituperabilis mihi mala moliens.

Perpendens Augustinus *cogitandi* verbum, docet primò fuisse impetum persequentium; modo remansisse malevolentiam cogitantium: in pravis cogitationibus, tamquam in abysso (innuit hunc abyssum illud Apollinarii, βυθοῦ δομεῖων) vilco ligatum diabolum & alludit etiam Augustinus ad ligatum in abysso diabolum *b*, fremere & non erumpere: *videre, irasci, dentibus frendere, tabescere* c.

Apo c.9.a. Psſ. 111,10.

Inimicos homines Hugo, qui nocere, malisque nos afficere conentur, hic intelligit; priori versu: diabolum, ut dixi, animæ insidiantem: nec non admitti potest de militibus cadentibus retrorsum, quum Christus C se respondit esse quem venerant comprehentum *d*. Generaliter omnes comprehendi advertarii possunt: juxta vero Augustini distinctionem, hi qui pœnitentia, & Christianitatis prætextu erroribus Ecclesiam persequuntur; quorum aversio, & erubescentia, vel bona, vel mala hic intelligitur. Ayguanus interpretans de bona, septem illius explicat modos ex divinis litteris petitos intendi cupienti digitum.

d Isa.18.6.

Avertantur statim erubescentes qui dicunt mihi. *Euge Euge*.) In Psal. 39. sic habet versus 16. *Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi, Euge Euge*. Variant quoque nonnihil, Hebræa, & Græca. Primum Hebræum verbum, ideſt, ישמו *jaſciomm, pereant*, ישיבו *jaſciuu, avertantur*, seu *revertantur*, & *convertantur*: Græcum eo loco, ποτισάτωσαν, *ferat*, in hoc ἀντιφραστικῶς. Pro *statim*, ibi est, *confestim*. Græcè, παραχρῆμα, & hic αὐθημὲρ. Eadem Hebræas voces עַל עֵקֶב *bonat bhekeu*. Hieron. vertit nunc, *ad vestigium*: tunc, *post*. Ultimo pronomine confusionis & *ai* χθὲς, ponitur hoc participium, *erubescentes*, &, *a* ἐχχυνόμενοι, quum sit idem nomen Hebræum cum D affix בְּנַחַם *boschebam*, & reddat Hieron. priore Psalmo, *post confusionem suam*, in isto, *ad vestigium confusionis sue*, quod aliter transfert pro Cajetano. Rabbinus, *super vestigio*, & Cajetanus declarat *in signum*. Ego autem idem arbitror esse atque quod etiam Latinè valet, *è vestigio*, ideſt, statim, confestim, &c. quasi dicas, simul ac vestigium sublatum est pelve ambulantis: apud Gregorium e legitur, *confundatur statim*, &c. Dum autem exponit sententiam hanc advertus adulatores, ut seciſſe Bernardum docuimus, scribit, verbis istis doceri eorum linguas non esse in sublequenti tempore differendas. Adulatio etenim, ait si vel ad tempus patientur sulcipitur, augetur, & paulisper demulcet animum, ut à rigore sux rectitudinis mollescat in delectatione sermonis. Sed ne crescere debeat, statim est, & sine mora, serienda. Ita quoque Augustinus præsentem locum declarat de adulatoribus plus volens horum linguas persequi, quàm manus interfectorum. Sed hoc de vitio dictum alibi. Lege etiam eumdem Gregorium *f*. Cur toties repetatur *erubescentia, rubor, confusio*, notat Hugo; nempe quia pudere

e Hom.11.in Ezech. Adulatorũ linguę plus noxię quã manus interfectorũ. f 22. mor. c. 3. vel 9.10. Hugonis observationes.

A nos debet propter peccata ingratitudinemque nostram, & ob Dei longanimitatem. Observat etiam *euge* utiurpari ad ridendum *g*, applaudendum *h*, adulandum *i*, admirandum *k*, commendandum *l*. Egimus Psal. 39. *m*, de eadem vocetur nolim Hugoni credas, *euge* Latinam vocem derivari à Græcis εὖ, *bene*, & γῆ: *terra*, quod adulatores terrena soleant bona laudare. Insolens est hujusmodi derivandi ratio unius linguæ vocabuli ex peregrina lingua. Valet ea interjectio idem quod, *macte*: in quo laus cum adhortatione contjnetur: quali eum cui dicis optes *magis auctum*, & eidem, *magnentum*, ideſt, *majus augmentum* n, præsertim virtutis & honoris. Chaldæum geminatum חֲרִינָאחֲרִינָא *chadena chadena* melius videtur interpretatus Nobtensis, *gaudeat, gaudeat*, quàm sit in bibliorum versione, *gavisi sumus, gavisi sumus*.

g Psſ.34. 16. h ibid.26. i hic & Psſ. 39. 16. Euge vocis derivatio ab Hugone, unde & comprobatio. k Exech.25. 20. l Mat.23.21 in verſic. 16. Macte, magnentum, quid sint. n Serv. in 4. Æn. Macte nova virtute, &c.

Vers.5.) Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te, & dicant semper: Magnificetur Dominus: qui dicunt salutare tuum.

NIhil differt aliud 39. Psalmi versus 17. nisi quod habet, *super te*: &, *quærentes*, quod participium Græcè hic etiam est, ὁ ζητοῦντες. Ibidem additur κύριε, *Domine*; hic, ὁ θεὸς, *Deus*, ut notavit etiam Euthymius. In emendatis bibliis Græcis hoc loco non est, ὁ θεὸς, & omisit Apollinarius: Latinè autem extat, *Domine*, in aliis duobus Psalteriis & apud Cassiodorum. Quod idem Euthymius addit pro ultimo nomine *Dominus*, esse ibi *Deus*, non reperio in libris qui nunc extant: sed utrobique legitur κύριος, *Dominus*. Hilarius priorem Psalmi partem interpretatus de precatione contra impios, docet, hancquæ sequitur, quia rememorationis erat Psalmus, ideſt, eam gerebat in titulo continere orationem pro sanctorum spebus. Ut scilicet resurgant in lætitiam, sicut illi alii in confusionem, & quum priores quia irriterint, & mala cogitaverint, rubore suffundendi sint: isti, propterea quod salutare dilexerint Dei ad confessionem magnificentiæ illius proficiant. Generaliorem sequimur sensum.

Latentur.) Augustinus, *jucundentur, Exultandi* & *lætandi* seu *jucundandi* distinctionem aliàs attigimus. Crebrò synonymè usurpantur: nec *exultare*, ad corpus; *lætari*, ad mentem semper pertinet; quamvis utriusque partis gaudium intelligi hic possit.

Qui quærunt te.) Rectè idem Augustinus monet prius à Deo ipso quæsitos esse qui quærunt illum. Tunc argumentatur optimè: Contemnet te ò Ovis quærentem, se qui prior quæsivit contemnentem se, & non quærentem se, *latetur cor quærentium Dominum* o, invenient si in tota tribulatione cordis quæsierint eum *p*.

o Psſ.104.3. p Psſ.118. 2.

Et dicant semper.) Ita videntur passim alii nectere ut sit simile illi sententiæ, *benedicam Dominum* q *in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*. Apollinarius magis clarè id exprimit,

q Psſ.33.2

τάντοτε βαζέτωσαν μεγαλωσυνὰς ἀγάθας θεοῦ.
semper loquantur magnifica dona Dei.

Tamen Augustinus refert ad verbum *magnificetur*, ut hoc dicant, temper magnificetur Dominus. Explicat etiam ut sit magnificandus à te, quando vocat te, ideſt, quando confitenti peccata secundùm inspirationem suam dedit veniam: quando incipis justè vivere, nec velis ipse umquam, aut ut piam magnificari: sed etiam tunc magnifices eum ut regat, & si perleveras usque in finem, ut glorificet.

Magnificetur Dominus.) Quo pacto magnificari Deus à nobis possit, alibi monuimus. Hilarius notat non indigere aliquo Deum, aut quidpiam expectare à rerum naturis, & mentium opinionibus, quum ad æternæ beatitudinis naturam sibi sit ipse sufficiens, & nihil extra quod sibi desit, ne aliunde expectet, dereliquerit: magnificari per beneficiorũ suorum incrementa nobiscum, cum magnificentia ejus & commodorum nostrorum sensu ac jucunditate, & referendæ gratiæ laude cumulatur; denique quotiescumque magnificetur, dicimus toties aut optandi nobis à Deo muneris, vota esse, aut sumti perceptique confessione, magnificentiæ ejus laudе nobiscum, per commodorum nostrorum incremen-

ta

ta nascente. Malo posteriorem pro confessione & laude magnificentiæ divinæ: additis quandoque attributis aliis, quæ quum celebramus, magnum Deum esse declaramus. Raro reperies usurpatum per modum optantis seu imperantis *magnificandi* verbum, vel judicantis, & enunciantis, ut significet petere nos, vel optare, vel asserere beneficia Dei erga nos; ut *magnificamus Dominum; magnificetur Dominus, magnificetur Dominus* &c. Nec etiam quando dicitur *anima magnificare a Dominum*, aliud significatur, quàm celebrare illum ut magnum; quamvis verum sit, quòd *magnificare Dominum misericordiam suam cum aliquo* b, vel *magnificare facere cum aliquo* c, sit magnificentiæ opera exercere, & magnis afficere beneficiis. In libro Numerorum *d*, quod scribitur; *Magnificetur ergo fortitudo Domini*: videtur habere dictam notionem pro desiderio, ut suæ fortitudinis effecta & signa edat. Hoc loco post lætitiam & exultationem jussi vel invitati dicere, *Magnificetur Dominus*, non jubentur, aut invitantur ad poscenda beneficia nova, sed ad gratias laudesque p pro jam acceptis, sive à se, sive etiam propter communionem charitatis, ab aliis. Pareamus sapienti *e*; *latetur anima vestra in misericordia ejus, & non confundemini in laude ejus*.

Verbi *magnificandi* usurpatio.

a Luc.1. 46.

b ibid.57.

c Psſ.125. 3.

d c.14.17.

e Eccl. ult.

Qui diligunt salutare tuum.) Non ascenderunt in cor hominis quæ præparavit DEUS *expectantibus & diligentibus se* f, diligentibus adventum ejus tùm primum, tùm secundum, reddet *coronam* g *justitiæ*, gloriabuntur in eo *qui diligunt nomen ejus* h, habitabunt in cœlesti Jerusalem *i*: inque dilectis tabernaculis DOMINI *k*. Quid sibi velit, *salutaris* vocabulum, vidimus aliàs. Diligit hoc salutare, ut ait Augustinus, qui à Deo salutem cognoscit esse, non à se: se sanatum, sed prius ægrotum, ut ipse se sanare nequiverit, nec alius homo; quia *vana salus hominis*. l: *nec in eo est salus* m, sed *Dominus est* n. Præterea diligit non amore solo concupiscentiæ, sed amicitiæ, sincerœque charitatis, hac salutare, qui non ideo quia sibi ipsi bonum, sed quia ipsum in se ac per se, nec illud uni sibi optat, sed aliis, volens exemplo Dei omnes C homines salvos fieri. Ad hæc salutem & salutare diligere censetur, is tantum, qui non negligit salutem *o*. Est nempe via adipiscendi eam, quod est operari ipsam *p*. Suscepit *scientiam salutis* q, & *annunciatam viam* r, *pœnitentiam stabilem in salutem* habet *s*: meminit te positum *in acquisitionem salutis* t, etiam si capiatur alio nomine tamquam *hereditas* u: longanimitate Dei bene utuntur arbitrantes esse *salutem* x, hoc est, occasionem & *diem salutis* y. Denique ut alia præter eam qui secum reputat, quòd *salus anima in sanctitate justitia melior est omni auro, & argento* z, quamvis hæc verba ultima videantur esse de sanitate, quæ vocatur ibi, ὑγεία καὶ εὐεξία, *sanitas, & bona habitudo*, nec sit Græcè mentio de sanctitate justitiæ.

f Isa. 63.4. 1 Cor.2.9. g 2 Tim.4.8 h Psſ.5. 12. i Psſ.68.37. k Ez.73.2.

o Hebr. 2.3. p Phil.2.12 q Luc.1. 77. r Act.16.17 s 2 Cor.7.10 t 1 Thes.5.9 u Hebr.1.14 x 2 Pet.3.15 y 2 Cor.6.2

Vers.6.) Ego verò egenus & pauper sum: Deus adjuva me.

Adjutor meus & liberator meus es tu, Domine, ne moreris.

IN Psalmi 39. ultimo versu leguntur ista hoc modo, *ego autem mendicus sum & pauper, Dominus sollicitus est mei. Adjutor & protector meus tu es: Deus meus, ne tardaveris*. Ibi Græcè pro ὁ δὲ πτωχὸς βοηθησάτω μοι, *Deus adjuva me*, habetur ὁ δὲ ἐγὼ πτωχὸς εἰμὶ, *Dominus sollicitus erit mei*: pro ῥύστης, *liberator*, ὑπερασπιστὴς, *protector*; pro μόνει, *Domine*, χρόνισόν μοι, *Deus meus*. In Hebræis hæc differunt. Pro אלהים *elohim*, est ibi, אדני *adonai*: pro חושׁ *chusciah, festina*, יחשׁב *iachasceon, cogitabit*, aut, *sollicitus erit*: pro עזרי *hhezri* עזרתי *hhezrathi*, quæ valent, *auxilium meum*: pro יהוה *iehouah* אלהי *elohai*. Hoc præsertim Hebræi textus discrimen observo, ne quis tot eorumdem diversis in Psalmis repetitionem veriuum putet fieri absque ulla prorsus mutatione: quod tamen Poeta facere pro arbitrio potest, ut se varia det occasio.

Egenus & pauper sum.) In Psalmo 39. *mendicus*, & *Lorini in Psal.* Tom. II.

pauper sum. Græca ac Hebræa nomina, eadem. Verbum substantivum hoc loco deest Hebraicè & Græcè, & abest à quibusdam codicibus Hilarii, atque Augustini. Hic etiam urget Augustinus professionem necessitatis gratiæ: solum DEUM ideo verè Dominum, quia omnes eo, ipse nullo eget *a*: alter alterius hominis ope, etiam servi, qui dominus vocatur, ac propterea non absolutè dominus. Alludit præterea ad nomen mendici Lazari *b*, quem asserit esse typum Ecclesiæ, significare autem juxta etymologiam, *adjutum*, & semper confiteri Ecclesiam debere adjutorio sibi opus esse. Voluit dicere *adjutorium Domini*, & passivè sumere, pro ut est in alio. Nam Hebræum nomen proprium Eleazar, quo, ut more Latino inflectitur, & dicitur Eleazarus, Paulinus *c* dictum appellat mendacium, habet dictam notionem *adjutorii Domini* ab אל *el, Deus*; & עזר *hhezer adjutorium*, five *auxilium*: Syriacè in Evangelio appellatur לעזר *ethhazar*, Græcè, λάζαρος. Hebræi vocarent אלעזר *elhazar*, qui Græcè, ἐλεάζαρ, & Latinè, *Eleazar*, quod fuit nomen filii Aaron *d*, & aliorum, interdumque in Scriptura χλαζαρ@, & Eleazarus protenso nomine dicitur. De Christi paupertate Hilarius hunc interpretatur locum, confirmatque, quod ei ne ad Paschæ quidem cœnam, nisi quæsita, & aliena domus fuerit *e*. Pluribus aliis argumentis id aliàs ostendimus. Drogo *f* Cardinalis, unumquemlibet ex nobis egenum pauperemque interprerans, & numirum, salutis egentem, non ineptè comparat cum mendico illo & claudo ex Actibus Apostolorum *g*, qui sedebat ad portam templi Speciosam, quum ascenderent Petrus & Joannes hora orationis nona ad templum, qui eadem CHRISTUS oraverit hora in Cruce, & exaudiverit *h*.

a Psſ.15. 2. Mendicus Lazarus Ecclesiæ typus. b Luc.16.20 & 22.

c 17.31. ad Aleth.num.

d Exod.6.23

e Deut.26.18 de Passi. Dom. tom.2. ibid. Patrum.

f c.3.2.

g Luc.23.46

Deus adjuva me.) Meminit Hugo alios legere, *adjuva me*, non reperi apud àlium hujusmodi lectionem.

Adjutor meus & liberator meus es tu.) Augustinus, & *erutor*. Id quoque valet ῥύστης. *Erutorem* idem doctor, implicato nexibus diversarum curarum quæ, hinc atque inde dilaniant quasi spinæ & sæpes in angusta via, necessarium docet: hærere, qui dicat, sufficit, justus tum, neminem debere arbitrari se jam accepisse, perfectum esse apprehendisse *i*, qui se putet scire, non dum scire, quemadmodum oporteat eum scire *k*, quæ sunt retro, oblivisci oportere, & in ea quæ ante sunt, se extendere, & sequi ad palmam supernæ vocationis: cavendum ne non modo audiantur qui tibi dicunt, sed ne ipse tibi dicas, *euge euge* teipsum laudando, laudantibus consentiendo.

i Phil.3.12. k 2 Cor.9.2

Domine ne moreris.) Psalteria duo alia, & Hilarius, Augustinus, Cassiodorus, Arnobius, *ne tardaveris*, sicut & in Psalm. 39. juxta vulgatam editionem, & videntur nomen *Domine*, jungere præcedentibus, quod ad sensum nihil refert. Augustinus acutè declarat, quum non sit reipla venturus Deus antequam statuerit, ne tardius videatur nobis spatium quod statuit: & habeamus tolerantiam, sine qua tardum videtur, & defectimus à Deo petere delicias, quas illis in patria seu in terra promissa reservabat, & quum non darentur, quibus fortè corrumperentur, murmuraverunt redieruntque corde in Ægyptum *l*. Hilarius interpretans de Christo, vult indicare Christum tarditatem sibi nullam patiendo quæsivisse, qui & passionis moras non ferens, proditori dixerit *m*: *fac quod facis, cito*: simul etiam festinare, liberari in se susceptæ carnis infirmitatem maturatæ resurrectioni, virtute. Quisquis periculum sentit ingruens aut boni quidpiam sperat, censet esse periculum in mora, & *ob dilatam spem affligitur* n: descendere quodammodo Deum orat, o piisquam subeatur periculum sicut Regulus faciebat: ipsique cum Daniele *p*, dicit, *ne moreris propter temetipsum Deus meus*.

l 1 Exod. 13.17 m Jon.3.27 n Pro.13.12 o Jon.4.46 p c.9. 19.